تمام زنانی که عروسک کوشا یا ساک‌های پارچه‌ای را می‌دوزند در ابتدای کار شاید به دلیل نیاز مالی، این کار را انجام می‌دادند، اما حالا تک‌تک آنها به خاطر عشق به محیط‌زیست و بقای فک خزری هر روز پشت چرخ می‌نشینند

کارآفرینی برای ساحل‌نشینان دریای خزر با هدف جلوگیری از انقراض فک خزری

داستان کوشا و همسایگان دریا

زنگ خطر طبیعت کشورمان خیلی وقت است به صدا درآمده است. از هوا و جنگل و کوه بگیرید تا بیابان و دریا! بسیاری از گونه گیاهی و جانوری که در دریاچه خزر وجود دارند را خطر انقراض تهدید می‌کند. فک خزری هم از قاعده مستثنا نیست. مرکز حفاظت از فک خزری برای آشنا کردن مردم کل کشور و البته ساحل‌نشینان و صیادان این آبی پهناور اقدام به کار جالبی کرده است. این مرکز با کمک زنان خانه‌دار سعی کرده از انقراض این گونه خاص از فک‌ها جلوگیری کرده و در کنار این هدف منبع درآمدی هم برای این زنان ایجاد کند. با سمانه فائزی، مسؤول روابط عمومی مرکز و مرضیه نقیبی، مسؤول گروه فرهنگی و هنری مرکز در مورد هدف این کارآفرینی و تاثیر زنان در معیشت خانواده‌ها در کنار جلوگیری از انقراض فک خزری گفت‌وگو کردیم.

الهام فیروزبخت
روزنامه نگار

زن‌های ترکمن به کمک فک‌ها شتافتند

بسیاری از صیادان و اکثر مردم ساحل‌نشین تا قبل از دایرشدن این مرکز فکر می‌کردند فک‌ها دشمن آنها هستند و وقتی صید فکی در تور صیادان گیر می‌افتاد متاسفانه کشته می‌شد.

خانم فائزی، مسؤول روابط عمومی مرکز حمایت از فک خزری در مورد ایده اولیه کارآفرینی برای خانواده‌های صیادان می‌گوید: «فکر کردیم خوب است حالا که به دلایل مختلف زیست‌محیطی تعداد ماهیان دریای خزر کم شده و از طرفی فک خزری هم رو به انقراض است، در کنار کارگاه‌های آموزشی برای صیادان، برای خانواده‌های آنان هم اشتغالی ایجاد کنیم تا هم کمکی به معیشت این خانواده‌ها کرده باشیم هم از طریق آنان فک خزری را بیشتر و بهتر به مردم، ساحل‌نشینان و خود صیادان معرفی کنیم. به این ترتیب از آنها خواستیم فرش‌های ترکمنی با طرح فک خزری ببافند. وقتی اولین فرش‌ها بافته شد، طرفداران و مشتریانی از خارج از کشور پیدا کرد. نه این‌که بخواهم بگویم این فرش‌ها صادر می‌شد! به عنوان مثال وقتی گردشگری وارد این منطقه می‌شد و با این فرش‌ها و فکری که پشت طرح و نقشه آن بود آشنا می‌شد، تمایل داشت که حداقل یك تخته از آن را خریداری کند. البته تعدادی مشتری هم در کشور هلند داشتیم و از این مشتریان سفارش می‌گرفتیم و پولی که از فروش به‌دست می‌آمد را عینا به بافنده‌ها پرداخت می‌کردیم. حدود سه الی چهار سال این طرح را پیش بردیم و بعد از آن این طرح ادامه پیدا نکرد. طبیعی است وقتی تقاضایی وجود ندارد، عرضه هم از میان می‌رود.»

کوشا؛ عروسکی که راه اشتغال زنان را باز کرد

بعد از قالی‌های ترکمن، این مرکز تصمیم می‌گیرد این هدف را به‌گونه‌ای دیگر و البته عامه‌پسندتر پیش ببرد. این شد که ایده طراحی و دوخت عروسك کوشا با دکتر امیر صیادشیرازی، رئیس این مرکز در میان گذاشته شد. خانم مرضیه نقیبی، مسؤول گروه فرهنگی و هنری این مرکز در مورد ایده عروسك کوشا می‌گوید: «طرح‌های زیادی برای دوخت این عروسك زده شد و در نهایت طرح اصلی که شباهت بیشتری از نظر ظاهری به فک خزری داشت، انتخاب شد. در تمام مراحل طراحی اولیه با نظارت مستقیم دکتر صیادشیرازی انجام شد و در نهایت نمونه اولیه طراحی دوخته شد و برای دوخت این عروسك کارگاهی برای زنان برگزار شد. از این میان زنانی که ساحل‌نشین یا همسران‌شان صیاد بودند، دنبال کسب درآمد بودند و آشنایی هم با چرخ خیاطی داشتند، انتخاب شدند. بعدتر دوخت و تکه‌دوزی روی ساك‌های پارچه‌ای با طرح فک خزری که جایگزین خوبی برای پلاستیك و کیسه‌های پلاستیکی خرید هستند هم به این طرح اضافه شد.»

ریز جثه مهربان

«عروسك کوشا عروسك کوچکی است. طول این عروسك ۱۷ سانتی‌متر است و وزن بسیار کمی دارد. به‌گونه‌ای طراحی شده که هم بچه‌ها می‌توانند به عنوان اسباب بازی از آن استفاده کنند و هم بزرگ‌ترها به عنوان قسمتی از تزئینات خانه! خیلی راحت هم می‌شود به کیف آویزانش کرد یا درون خودرو قرار داد. دلیل کوچك بودن این عروسك علاوه بر این‌که می‌خواستیم کوچك بودن فک خزری را نشان بدهیم، این بود که هرکسی بتواند در هر مکانی از آن استفاده کند. در کنار هر عروسك یك کاغذ معرفی فک خزری هم وجود دارد. هرکدام از این عروسك‌ها ۳۵ هزار تومان است که می‌شود از بروشور آن هم به عنوان نشانك کتاب استفاده کرد. ما در مرکز حفاظت، تمام مواد اولیه را به صورت یکجا می‌خریم و در اختیار دوزنده‌ها قرار می‌دهیم. سود حاصل از فروش عروسك‌ها تماما صرف حفاظت از فک‌های خزری می‌شود و دستمزد دوخت عینا به خانم‌ها پرداخت می‌شود. بسیاری از کافی‌شاپ‌ها و شهرکتاب‌ها به صورت امانی این عروسك را در فروشگاه‌شان قرار می‌دهند و بعد از فروش، پول آن را بدون این‌که درصدی برای خود برداند برای ما واریز می‌کنند. مراکزی هم هستند که به صورت عمده از ما خرید می‌کنند. سعی می‌کنیم هزینه کمتری از آنان دریافت کنیم تا فروشنده با اضافه کردن سود خود، نهایتا کوشا را بیشتر از مبلغ تعیین شده نفروشد.»

همه با هم برای فک خزری

خانم نقیبی می‌گوید، طبیعی است که پشت هر اشتغالی یك نیاز مالی وجود داشته باشد، اما تمام زنانی که عروسك کوشا یا ساك‌های پارچه‌ای را می‌دوزند در ابتدای کار شاید به دلیل نیاز مالی، این کار را انجام می‌دادند، اما حالا تک‌تک آنها به خاطر عشق به محیط‌زیست و بقای فک خزری هر روز پشت چرخ می‌نشینند: «تقریبا اکثر خانم‌هایی که کار دوخت عروسك و ساك‌های پارچه‌ای را انجام می‌دهند به من گفته‌اند شناختن فک خزری برایشان تا به امروز مهم‌ترین چیزی بوده که این شغل برایشان داشته است.

می‌گویند دوخت این عروسك با دوخت تمام عروسك‌های دیگری که نمونه‌های مختلفش در بازار وجود دارد، کاملا فرق می‌کند. آنها حالا به این دید رسیده‌اند که کارشان چقدر ارزشمند است و می‌تواند چه تاثیری روی جامعه و محیط زیست و بقای این حیوان داشته باشد. وارد شدن به این کار حتی در زندگی روزمره آنان هم تاثیر فراوانی داشته است، این‌که هرکدام سعی کرده‌اند بیشتر در مورد محیط‌زیست مطالعه کنند و هرکدام به روشی برای حفظ طبیعت تلاش می‌کنند. فکر می‌کنم ما هم به هدفمان رسیده‌ایم. این‌که به مردم و ساحل‌نشینان بگوییم خیلی راحت می‌توانند در کنار حفظ گونه‌های ارزشمند محیط زیستی، درآمدی هم کسب و شغل‌های زیادی با تکیه بر سمبل منطقه برای خود و اطرافیان‌شان ایجاد کنند.»

مردم حمایت کردند

خانم نقیبی می‌گوید، وقتی نمونه‌های اولیه عروسك‌ها وارد بازار شد و مردم آنها را خریداری کردند به صورت کاملا داوطلبانه با زدن هشتگ فک خزری و عروسك کوشا حمایت خود را اعلام کردند. چون تبلیغ زیادی برای عروسك‌ها انجام ندادیم، این خود مردم بودند که از کار حمایت کردند و باعث شدند طرح تا امروز ادامه پیدا کند. «برای آینده هم طرح‌ها و ایده‌هایی در ذهن داریم، دوست داریم عروسك کوشا نماد دریای خزر شود و اصلا به عنوان هدیه از آن استفاده کنند. تا کی می‌خواهیم در مناسبت‌های مختلف به یکدیگر عروسك‌هایی که یادآور چیزی برای ما نیستند، هدیه بدهیم؟ به نظرم بهتر است نمادهای ایرانی را برای هدیه دادن انتخاب کنیم و با این کارمان به بخشی از جامعه که زنان شاغل هستند و بخش بزرگ‌تری که محیط‌زیست ماست، کمکی کرده باشیم.»